

ВЪЗМОЖНА/НЕВЪЗМОЖНА ЛИ Е БОРБАТА С ПЛАГИАТСТВОТО В БЪЛГАРИЯ?

Проф. д-р Бойко Рангелов

Минно-геоложки университет, София

e-mail: branguelov@gmail.com

IS POSSIBLE/ IMPOSSIBLE THE FIGHT AGAINST THE PLAGIARISME IN BULGARIA?

Boyko Rangelov

Summary

A short description for the question „possible/impossible is the fight against plagiarism“ based on the personal experience in the context of the Bulgarian recent science environment. It is shown that no motivation exists among the scientific society in Bulgaria to fight plagiarism. The arguments are based on the last investigations and personal experience of the author. The recent development of the scientific ethics (and plagiarism as part of it) is strongly dominated by the financial benefits and personal fights, and much less on the ethical principles – as a reflection of the whole society transformation from controlled economics (socialism) to market economy (rough capitalism). Instead this process to help the ethics increase, the effect is just opposite. Why? See in the following text.

Key words: plagiarism, ethics, Bulgarian science.

Плагиатството като елемент на научната етика е част от по-съществения въпрос за научната етика и морал, силно уронени през последните години (т. нар. „преход“). Доминацията на грубите, неколегиални отношения между учените, доминирани от силно изострените противоречия на прехода, се отразява силно върху научните, колегиалните и етичните взаимоотношения във всеки научен колектив. Ниското заплащане, силното подценяване на научния и преподавателски труд от страна на обществото избухва на преден план липсата на морал и етика между учените. Социално търпими станаха остри форми на плагиатстване, ограбване на чужд научен труд и идеи, които са всекидневни

невие в научната действителност. Въпреки наличието на Закон за авторското право (който се спазва лошо от авторите във всички области може би с изключение на музиката и не се преследва от органите на властта), широкото навлизане на нови технологии – интернет (и компонентите ѝ – Уикипедия, социални мрежи, достъп до бази от данни и др.), бързината на информационен трансфер и широк достъп до данни и информация, което прави трудно проследяването на нарушения в тази област, създадоха предпоставки за множество учени и псевдоучени да използват некоректно тези предимства на електронния свят.

Разбира се, подобни условия са валидни за цял свят и в този смисъл проблемите са силно глобализирани. Независимо от това обаче в по-устойчивите към злоупотреби страни нарушения като плагиатството са по-скоро изключение. Според нас – основните причини за това са две – от една страна, по-силно и по-строго прилагане на закона, и от друга – спазването на традиционен морал и етика в научните изследвания. Е, точно тук системата в България силно куца и с „двата крака“. Не е обект на тази разработка да се прави пълен анализ на Закона и неговото прилагане. По-скоро фокусът е насочен към втория елемент на морал и етика в науката. В контекста на това условие са споделени някои лични впечатления, драстични нарушения на научен морал и етика и липсата на каквото и да е противодействие на научната колегия. От тази гледна точка е показано, че по-скоро борбата с плагиатството и другите уродливи явления на нисък морал и научна етика е практически невъзможна, като заключението е подкрепено с примери от ежедневието на автора. Примерите са избрани практически произволно, но са характерни за последните години, когато демагогията и нарушаването на научната етика и морал достигнаха небивал „разцвет“.

ПРИМЕРИТЕ:

- Преди няколко години – български учени съобщиха за откритие на микродиаманти в Родопите. Последваха брутални изявления за фалшифициране, аргументи, че това в България е невъзможно (въпреки че година по-рано гръцки учени бяха обявили за доказани микродиаманти в Родопите – току до българската граница). През 2014 година, пак български учен, събщи за открити микродиаманти в Родопите (района на Чепеларе), които бяха доказани със съвременни високочувствителни методи в Университета в Лийдс.

Откритието беше определено от учените по света като епохално. Критиците замлъкнаха. Е, защо да е така, след като първенството можеше да бъде за Български университет? Дребнавите изпълнения, основани на междуличностни борби, са развиват все по-активно.

- Преди година-две, по повод честването на годишнина на големия руски учен акад. Вернадски, бях помолен да представя популярен доклад за геодинамиката и отраженията на тези идеи в съвременната геофизика. Подготвих доклада и какво беше удивлението ми, след като получих отказ от организаторите да го изнеса. Бях вложил усилия и време, но това очевидно не важи като колегиални аргументи. С груб и надменен тон ми беше заявено, че понеже съм съавтор в други публикации с Х., те не са съгласни да бъде изнесен моят доклад. Друг аргумент беше, че съм „плагиатствал“ от собствените си трудове. С подобен подход не съм се сблъсквал в най-лютите комунистически времена. На хората, които смятат, че науката им е бащиния – само ще кажа – е, господа, така не става. Само няколко месеца по-късно докладът ми беше публикуван в пълен текст (Рангелов 2013). Не живеем във времена, където луфтвафета могат да бъдат разпалвани от лични амбиции и омраза. Това е минало време. Това е контрапродуктивно!

- Пак преди години, една нова хипотеза беше изказана от нас, свързана с доминиране на ротационни движение в геодинамиката на твърдата земя (Рангелов 2008). Теорията беше посрещната на нож от представителите на ортодоксалната наука у нас въпреки положителна публикация, появила се в National Geographic. Авторите бяха унищожително критикувани като псевдоучени. Независимо от това, те публикуваха тезата си първо в чужбина (Гюров, Рангелов 2007), а след това и в България. Само след две години в Швеция беше организирана широка международна научна конференция, наречена „Ротационна сеизмология“. Основните идеи бяха заимствани от нас, и разбира се – без да бъдем цитирани. От това пострада както нашият научен авторитет, така и предимството България да бъде първата страна, поставила на обсъждане подобна хипотеза. Сега, вероятно, ще се опитваме да догонваме (пак само с ентузиазъм), но това с ограничените финансови средства – едва ли ще стане. Нещо повече, най-големите критици на хипотезата тихомълком, без да ни цитират, започнаха да публикуват научни изследвания, свързани с наблюдавани ротационни движения в България в по-древни геоложки времена.

АРГУМЕНТИТЕ

Подобни примери са десетки в научната ми кариера. Няма смисъл да описвам всичките. И горните са достатъчно драстични. Какво показва обаче анализът на наблюдаваните факти:

- Липсва осъзната вътрешна необходимост научната общност да се съпротивлява на подобни явления като: нисък научен морал и етика; плагиатство; нецитиране или некоректно цитиране на автори, които не са приятни на други; клевети и изопачаване на съдържанието на едни или други научни идеи. Не съм морален стожер на научната общност. Сигурно и аз съм правил грешки. Ако обаче научната критика у нас е градивна, а не злонамерена, от това ще спечелят всички. Възможно ли е да се случи това? Едва ли. Наблюденията през последните години говорят за задълбочаване на моралната криза в науката. Защо ли? Едва ли причината е само в малкото средства, отделяни за наука. Злобата, завистта и омразата са ръководните принципи (за най-голяма жалост!) сред по-голямата част от българските учени.

- За да не се мисли, че това се случва само у нас – още един аргумент. Преди две години бях интервюиран от сп. „Нейчър“. Грубо, тенденциозно, неаргументирано. Когато представих позицията си писмено, аргументирано и спокойно, изведнъж се оказа, че авторката не желае да публикува отговорите ми на нейните въпроси по темата. Беше скалъпена унизителна за българските учени статия (която дълго се развява от някои псевдоморалисти), за да покаже колко корумпирани са българските учени. В продължение на година и половина се боря с Редакцията на „Нейчър“, за да получа отговор, защо бяха пренебрегнати исканите от мен отговори. И за тях загубих време и усилия. И защо се получи така? Имах всички аргументи в писмен вид. Получавах уклончиви отговори, докато накрая и те спряха.

- Опитах лична борба. Напуснах БАН. Напуснах Българското геологическо дружество (БГД) с аргумента, че не мога да членувам в организация, която сама не спазва Устава си. Имаше плахи опити за извинение, но „здравите“ сили взеха надмощие. Оказа се, че и личната борба е невъзможна. Е, докога ли ще е така? Отговорът на този въпрос е лесен – докато се затрият всички годни учени и всички останали се превърнат в негодяи.

ИЗВОДИТЕ

В контекста на създадените условия за функциониране на научната об-

щност у нас не са налице обществени, колегиумни, морално-етични, общоприети норми за спазване на основни етични принципи. Липсата на морал в научната общност е утежняващ фактор в борбата за укрепване на авторитета на науката като цяло в съвременните условия на страната. Наличието на единични случаи на висок морал и етика като изключение само потвърждават правилото за безизходицата, в която се намира научната общност:

- Колективна борба е немислима поради разединението, диктувано от примитивни човешки страсти и липсата на съгласуващ орган, който да поведе борба с уродливите сенки на низкия морал и липсата на етика.

- Личната борба срещу плагиатството и другите форма на ограбване на научни идеи и текстове също е обречена на неуспех поради сложното и неприменимо законодателство, врастването на злоба, завист и негативизъм в колегиата, наличието на успешни прояви на кариеризъм, основан на ниски критерии (или изобщо липсата им) при промотирането на учени, което често се случва понастоящем в разрез с морала и етиката.

ЛИТЕРАТУРА

Гюров, Рангелов 2007: Gurov, R., Ranguelov, B. The corkscrew theory – a new mechanism of the solid Earth geodynamics. – In: Rotational processes in geology and physics (Ed. Milanovsky). Moscow, URSS, 2007.

Рангелов 2008: Рангелов, Б. Турбулентната теория – един нов поглед към неспокойната Земя. – В: Земята – неспокойната планета. Под ред. на А. Кунов. София: БГ-Принт, 2008.

Рангелов 2013: Рангелов Б. Акад. Вернадски и история на геодинамиката. Геофизика, нови парадигми, развитие и противоречия. – В: Сборник доклади „Дни на физиката – ТУ, 16 – 20 Април 2013“. София, 2013, с. 67 – 78.